

Ұ.С. Якия*, Ш.Ш. Карбаева

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университет,
Алматы қ., Қазақстан

ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУ ҮДЕРІСІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ІС-ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ӘДІСТЕРІН ТАЛДАУ

Аңдатпа

Мақалада жаңа білім беру тәсілдері мен технологияларын енгізудің маңыздылығын көрсете отырып, географияны оқыту процесіне қойылатын өзекті талаптар талқыланады. Пәннің жан-жақтылығына сүйене отырып, авторлар білім алушылардың танымдық белсенділігі мен шығармашылық ойлауын дамыту үшін зерттеу, сауалнама және жобалық оқыту сияқты әртүрлі оқыту әдістерін қолданудың маңыздылығын атап көрсетеді. Мақалада, сонымен қатар білім алушыларды ғылыми-зерттеу жұмыстарына тартудың құндылығы атап өтіледі, бұл оларға географиялық мәселелерді ғалымдар тұрғысынан қарастыруға және талдау мен өз бетінше ойлау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Географияны оқыту процесінде ғылыми-зерттеу қызметінің рөлі және оның табиғатты, қоғамды және олардың арасындағы өзара әрекеттесуді түсінуге әсері егжей-тегжейлі қарастырылады. Білім алушылардың практикалық жұмыстарды орындау кезінде сабақта ғылыми-зерттеу іс-әрекетін орындаудың әртүрлі әдістерімен, алынған мәліметтерді жинау, өңдеу және талдау әдістерімен таныстыру, сонымен қатар мәліметтерді қорытындылау және нәтижені тұжырымдау қабілетін дамытуға бағытталған зерттеушілік әрекетті көздейді. Оқу-әдістемелік зерттеу мектеп оқушылары географияда оқытылатын әдістерге сәйкес келетін әдіс-тәсілдерді қолданатын, жаңа білім мен дағдыларды игерумен шектелмей, шығармашылық процеске өзіндік өзіндік шешімін әкелетін танымдық әрекетті қамтиды. Сонымен бірге олар бұрыннан белгілі болған жаңа сұрақтарды табады, кең ауқымды дереккөздерді пайдаланады және бағдарламалық құралдарға қарағанда жетілген танымдық әрекет әдістерін қолданады. Осыдан келе, мақалада жүргізілетін зерттеудің мақсаты оқу процесінде орындалатын зерттеу әдістерінің тиімділігін талдауды көрсету болып табылады.

Оқыту әдістерін жіктеудің кемшіліктері олардың оқушылардың танымдық қажеттіліктеріне сәйкестігі тұрғысынан да талқыланады. Мақала авторлары әртүрлі географиялық жұмыстар жүргізу арқылы білім алушылардың ақыл-ой дамуын ынталандырудың маңыздылығын атап көрсетеді. Демек, бұл мақала оқушылардың тиімді дамуы үшін білім берудегі инновациялардың маңыздылығын көрсете отырып, географияны оқытудың заманауи тәсілдерін жан-жақты талдауды ұсынады.

Түйін сөздер: география, ғылыми-зерттеу іс-әрекеті, әдістер, білім алушылар, оқыту.

Якия У.С. *, Карбаева Ш.Ш.

Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

АНАЛИЗ МЕТОДОВ ОРГАНИЗАЦИИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ГЕОГРАФИИ

Аннотация

В статье обсуждаются актуальные требования к процессу преподавания географии, подчеркивая важность внедрения новых образовательных подходов и технологий. Осно-

вываясь на универсальности дисциплины, авторы подчеркивают важность использования различных методов обучения, таких как исследования, опросы и проектное обучение, для развития познавательной активности и творческого мышления студентов. В статье также подчеркивается ценность вовлечения обучающихся в научно-исследовательскую работу, что позволяет им рассматривать географические проблемы с точки зрения ученых и развивать навыки анализа и самостоятельного мышления. Подробно рассматривается роль научно-исследовательской деятельности в процессе преподавания географии и ее влияние на понимание природы, общества и взаимодействия между ними. Предполагает исследовательскую деятельность, направленную на развитие способности обучающихся при выполнении практических работ знакомить с различными методами выполнения научно-исследовательской деятельности на уроке, методами сбора, обработки и анализа полученных данных, а также обобщать данные и формулировать результат. Учебно-методическое исследование включает в себя познавательную деятельность, в которой школьники используют методы, соответствующие методам, изучаемым в географии, не ограничиваясь приобретением новых знаний и навыков, а привнося в творческий процесс свое собственное решение. В то же время они находят новые вопросы, которые уже известны, используют широкий спектр источников и используют более зрелые методы когнитивной деятельности, чем программные инструменты.

Отсюда следует, что целью исследования, проводимого в статье, является демонстрация анализа эффективности методов исследования, выполняемых в процессе обучения.

Ключевые слова: география, исследовательская деятельность, методы, учащиеся, преподавание.

Yakhiya U^{}, Karbaeva Sh.
Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

ANALYSIS OF METHODS OF ORGANIZING RESEARCH ACTIVITIES OF STUDENTS IN THE PROCESS OF LEARNING GEOGRAPHY

Abstract

The article discusses the current requirements for the process of teaching geography, emphasizing the importance of introducing new educational approaches and technologies. Based on the universality of the discipline, the authors emphasize the importance of using various teaching methods, such as research, surveys and project-based learning, to develop students' cognitive activity and creative thinking. The article also emphasizes the value of involving students in research work, which allows them to consider geographical problems from the point of view of scientists and develop skills of analysis and independent thinking. The role of scientific research in the teaching of geography and its impact on the understanding of nature, society and the interaction between them is considered in detail. It involves research activities aimed at developing the ability of students to familiarize themselves with various methods of performing research activities in the classroom, methods of collecting, processing and analyzing the data obtained, as well as to summarize the data and formulate the result. Educational and methodological research includes cognitive activities in which students use methods corresponding to the methods studied in geography, not limited to acquiring new knowledge and skills, but bringing their own solution to the creative process. At the same time, they find new questions that are already known, use a wide range of sources, and use more mature cognitive techniques than software tools.

It follows that the purpose of the research conducted in the article is to demonstrate the analysis of the effectiveness of research methods performed in the learning process.

Keywords: geography, research activity, methods, learners, teaching.

Негізгі ережелер. Мақалада қазіргі білім беру стандарттарына сәйкес мектеп географиясын оқытуда инновациялық білім беру әдістері мен технологияларын енгізудің маңыздылығы атап өтілген. География пәнінің көп өлшемділігін ескере отырып, автор оқушылардың танымдық белсенділігі мен шығармашылығын дамыту үшін жобалық оқыту, әдебиеттерге шолулар, проблемалық оқыту сияқты оқытудың әртүрлі әдістерін қолданудың қажеттілігін атап көрсетеді. Зерттеу жұмысында оқытудың әртүрлі әдістерінің тиімділігі айқындалады.

Географияны оқытудың заманауи әдістеріне жан-жақты талдау жасалып, білім алушылардың дамуына ықпал ететін білім берудегі инновациялардың құндылығы қарастырылады.

Жалпы алғанда, зерттеу бойынша білім алушылардың аналитикалық және танымдық қабілеттерін арттыру үшін географиялық білім беруге ғылыми-зерттеу әрекеттерін біріктірудің маңыздылығы көрсетіледі. Сондай-ақ өзгермелі білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оқытудың инновациялық тәсілдерін қолдануды насихаттайды.

Кіріспе. Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесінің оқу процесінде жаңартылған білім беру бағдарламасы қазіргі кезеңде құзыретті, бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру және тәрбиелеу үшін жаңа мақсаттар мен құндылықтарды айқындайды [1]. Негізгі мақсат – оқушылардың жалпы мәдени, жеке және танымдық дамуы ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың ЖОО-да білім алуды жалғастыруға академиялық дайындығын қамтамасыз ету үшін қолайлы білім беру кеңістігін құру және кең ауқымды дағдыларды дамыту негізінде кәсіби өзін-өзі анықтау: сыни тұрғыдан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, топта және жеке жұмыс істей білу, проблемаларды анықтау және шешім қабылдау. Білім берудің қазіргі басымдығы оқушылар мен мұғалімдердің іс-әрекетінің осы түріне көшу болып табылады, онда білім алушы оқу пәні ретінде әрекет етеді, ал мұғалім оқу процесін дұрыс бағытта жүргізетін ұйымдастырушы мен көмекшінің рөлін атқарады, өз бетінше оқу қабілеті сияқты негізгі құзыреттілікті қамтамасыз етеді. Қазіргі мектеп география сабақтарында модельдеуден бастап, олардың жобалау және зерттеу жұмыстарына біртіндеп көшуінен бастап оқушылардың белсенді шығармашылық белсенділігін көздейді. Тиісінше, жалпы білім беретін мектеп оқушыларының қатысуын талдау өзекті және уақтылы бола түсуде.

Қазіргі географияны оқыту үдерісі жаңа білім беру технологиялары мен оқытудағы тәсілдерді талап етеді. Оқыту үдерісінде әдістерді қолдану білім алушылардың танымдық, шығармашылық іс-әрекетке, өз бетінше шешім қабылдауға және зерттеушілік дағдыларын дамытуда маңызды. Білім беру процесіндегі зерттеу, сауалнама, жобалық оқыту, проблемалық оқыту, кейс стади, эксперимент, далалық зерттеу және т.б. әдістер географияны оқыту үдерісін тиімді жүргізуге көмектеседі. География – білім, ғылым, діндер, мәдениеттер, демография, этнография, экология, қоғамдық құрылымдар, көлік және туризмді оқытатын жан-жақты пән болғандықтан, білім алушылардың ғылыми-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру әдістерін талдау өзекті болып отыр.

Білім алушыларды оқу және ғылыми-зерттеу жұмыстарына тарту – оқытудың құнды тәсілі. Осылайша, оқушыларды әртүрлі мәселелерге ғылыми зерттеулермен айналысатын ғалымдардың көзқарасы бойынша қарастыруға мүмкіндік беріледі. Сонымен қатар, арнайы педагогикалық сөздіктерде «ғылыми зерттеу», «оқытудың зерттеу әдістері», «зерттеушілік іс-әрекет» сияқты терминдердің жиі қолданылуы оларды негіздеудің қажеттігін көрсетеді.

Ғылыми зерттеу әдістеріне, дидактикаға, әдістемелерге қатысты мәселелерді Ш.Ш. Карбаева [2], Ш.Т. Таубаева, А.Б. Нұрғожина, А.А. Бизяева сияқты отандық ғалымдар негіздеді. Осыған байланысты Д.Б. Элькониннің білім беру қызметі туралы теориясын айта кеткен дұрыс. Ол ғылыми зерттеу іс-әрекеттерін ғылыми қағидалар саласындағы әрекет әдістерін қамтитын және қолайлы себептермен туындаған процесс ретінде анықтайды [3]. Географияны оқыту үдерісі – білім алушылардың өздерін зерттеуші ретінде сезініп, жаңа білімді меңгеру, ақпаратпен жұмыс істеу, гипотеза қою дағдыларын дамытатын пән. Бұл сала оқушыларды талдау, жинақтау, салыстыру, жалпылау, себеп-салдар байланысын орнату, карта, сызбаларды оқу, әртүрлі көрнекі құралдармен жұмыс жасау сияқты оқыту

әдістерін үйретуге көмектеседі. Пәнді оқытудың жоғары тиімді тәсілі ғылыми-зерттеу әрекеттерін ұйымдастыру болып табылады [4]. Сонымен қатар, географияны оқытуда зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастыру, табиғатты, қоғамды және олардың өзара әрекеттесуін түсінуге көмектеседі. Ғылыми зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастырудың маңызы – жобалар мен шығармашылық әрекеттерге, тапсырмаларды орындау барысында ойлап табуға, жаңа нәрселерді түсінуге және меңгеруге, мәнерлілікке, шешім қабылдауға, өзара қолдау көрсетуге көмектеседі.

Зерттеудің мақсаты географияны оқыту үдерісінде білім алушылардың зерттеу іс-әрекеттерінің әдістерінің тиімділігін талдау болып табылады.

Зерттеуді оқыту әдісі ретінде пайдалану тұжырымдамасын б.з.б. V–IV ғғ. ежелгі грек философы Сократ негіздеді. Бұл әдіс Сократтың сұрақ қою және диалог арқылы шындықты іздеудің диалектикалық әдісіне сәйкес келеді. Сондай-ақ, оқушы белгілі бір мәселені зерттеуші ретінде әрекет ететін және өз бетінше шешімін тауып, қорытынды жасауы тиіс мақсатты оқытуды ұйымдастыру идеяларын ағартушылық дәуірінде француз философы Ж.Ж. Руссо қолдады.

«Зерттеу әдісі» терминінің өзін 1924 жылы Б.Е. Райков (1880-1966) ұсынған, ол арқылы ол студенттердің өз бетінше бақылаған немесе эксперименттік іс-әрекетте қайта шығаратын нақты фактілерге негізделген қорытынды жасау әдісін білдіреді.

О.В. Лебедеваның еңбегінде айтылғандай, кез келген оқу-әдістемелік зерттеудің мақсаты білім алумен қатар, білім алушылардың қоршаған дүниені меңгеру дағдысы арқылы, зерттеушілік ойлауын дамыту болып табылады [5].

Ал Н.Ф. Талызина зерттеу деп танымдық әрекет түрлерінің бірі болып табылатын жаңа білімді игеру процесі деп анықтайды. Зерттеу объективтілігімен, қайталанатындығымен, дәлелділігімен сипатталуы керек [6]. А.И. Савенков өз еңбегінде зерттеушілік әрекетті зерттеушілік әрекетке негізделген ізденіс әрекеті белсендірілген кезде әрекет ете бастайтын шығармашылық және интеллектуалдық қызметтің ерекше түрі деп түсіндіреді [7].

Ғылыми-зерттеу қызметін дамытуға өз үлесін қосқан ғалым С.Т. Шацкийдің пікірінше, оқу-ғылыми зерттеулер ізденістің дұрыстығымен анықталатын зерттеудің екі түрінің де кезеңдерін қарама-қарсы қою жолымен жүреді. Білім беру зерттеу кезеңдері ғылыми зерттеу кезеңдерімен салыстырылады, оларға мыналар жатады [8]:

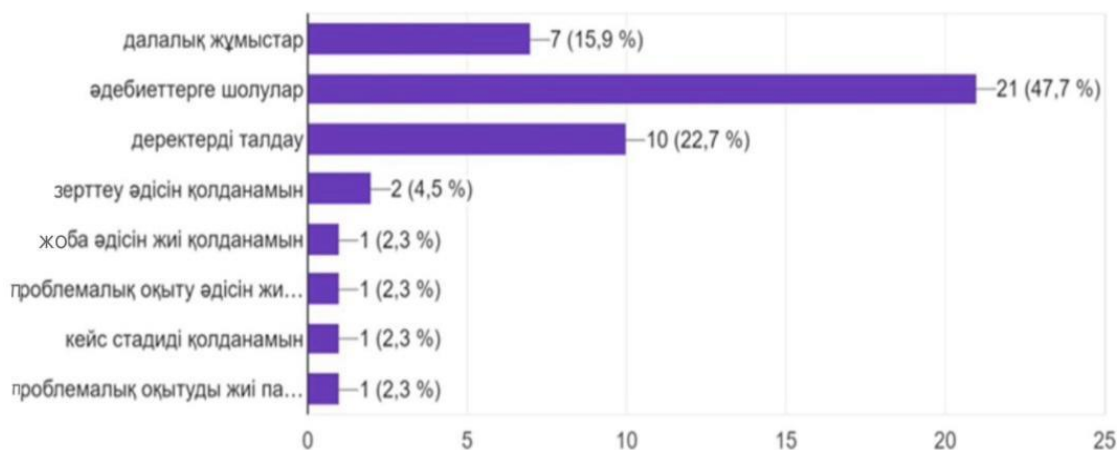
1. проблеманы қою;
2. болжамдар мен гипотезаларды қолдану;
3. жорамалдар мен болжамдарды іздеу, бақылау, тәжірибе және теориялық талдау арқылы жүзеге асыру;
4. мәселені шешу және тексеру;
5. зерттеу жұмысының тексерілген нәтижелерін тіркеу.

Осы орайда, зерттеу объектісі болып табылатын зерттеу әдістері – біздің әлемнің нақты аспектілерін түсінуге арналған жол ретінде қызмет етеді. Ол әртүрлі іс-әрекеттерді, және процедуралар мен жүйелі тәсілді қамтиды. Географияны оқыту үдерісіндегі зерттеу әдістері екі жақты мақсатты көздейді – мектеп оқушыларында жаңа білім алу және белгілі бір дағдыларды қалыптастыру. 1930 жылдардан бастап ақпараттың шығу тегі бойынша білім беру әдістерін жіктеу танымал болды [9].

Сонымен қатар, оқыту әдістерін білім көздері бойынша жіктеу әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеуге бағытталған. Бұл жіктеудің елеулі кемшілігі ретінде әдістер оқушылардың танымдық іс-әрекетінің сипатын ескермей, сыртқы белгілерімен ерекшеленетінін атап өту керек. Әрбір дереккөзбен жұмысты әртүрлі құрылымдауға болады. Мысалы, картаны мұғалімнің әңгімесін суреттеу немесе географиялық объектілердің орнын көрсету үшін пайдалануға болады. Бұл жұмыстарды жүргізу балалардың ақыл-ой қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Зерттеу жүргізу барысында, бірінші кезеңде зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастырудың маңызы мен білім беру үдерісінде қолданылатын зерттеу әдістерінің түрлері және оқушы мен мұғалімнің іс-әрекеттерін қарастырылды. Екінші кезеңде зерттеу мақсатына жету үшін талдау және синтездік әдістер қолданылды. Талдау әдістері зерттеу нысанын оның құрамдас элементтеріне бөлуді, сондай-ақ айырмашылықтар мен ұқсастықтарды анықтау үшін салыстырмалы талдауды қамтиды. Оның ішінде отандық және шетелдік ғалымдарының еңбектеріне талдаулар жүргізілді. Үшінші кезең ретінде атап өтетін болсақ, синтез әдісін қолдану барысында, алынған деректер мен талдау қорытындылары негізінде жаңа тұжырымдамаларды әзірлеу үшін модель құру үшін қолданылды. Бұл тәсіл зерттелетін мәселені тереңірек түсінуге және тиімді шешу стратегияларын әзірлеуге мүмкіндік берді.

Нәтижелер мен талқылаулар. Жүргізілген зерттеу материалдары мен олардың әдістеріне сүйене отырып, нәтижелерді талдау жұмыстарын жасау маңызды. Жалпы, зерттеу сұрағына жауап алу мақсатында ұйымдастырылған сауалнама жұмысына жалпы саны 44 мұғалім қатысты. Мұғалімдердің берген жауаптарына байланысты, белгілі бір пікірлер қалыптасты. Сауалнаманың бірінші сұрағы ретінде, зерттеу қызметінің қандай түрлерін жиі қолданатынын анықтау мақсатында жауаптар жинақталды (сурет - 1).

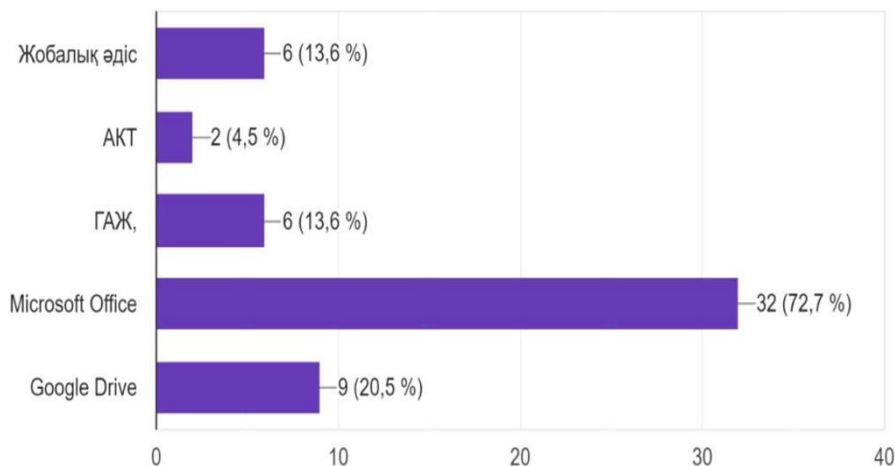

Сурет - 1. Зерттеу қызметінің қолдану түрлері

1-суретке сәйкес, зерттеу қызметінің қандай түрлерін жиі қолданатынын білу мақсатында сұрақ қойылған болатын. Сұралушылардың 48%-ға жуығы әдебиеттерге шолу арқылы зерттеу қызметін жүзеге асырады екен. Жалпы, әдебиетке шолу зерттеу саласының ағымдағы жағдайын түсіну үшін іргелі білім мен контекст беру арқылы зерттеу қызметінде маңызды рөл атқарады. Әдебиет шолуының зерттеу әрекеттеріне әсер етуі зерттеушілерге өз саласында бұрыннан зерттелген негізгі тақырыптарды, сұрақтарды және проблемаларды анықтауға, сонымен қатар қосымша зерттеулерді қажет ететін білімдегі олқылықтарды анықтауға көмектеседі. Сонымен қатар, шолу жасау зерттеушілерге бар теорияларды, модельдерді және гипотезаларды бағалауға және алдыңғы зерттеулерде анықталған мәселелер негізінде жаңа зерттеу сұрақтарын құрастыруға мүмкіндік береді. Және бір маңызы ретінде өз саласының әдебиетімен танысу зерттеушілердің ой-өрісін кеңейтіп, зерттеу саласындағы соңғы жетістіктер мен тенденцияларды білуге мүмкіндік береді. Ал далалық жұмыстар арқылы зерттеу қызметін ұйымдастыратындардың үлесі шамамен 16%-ды көрсетті. Сонымен бірге, кейбір жауап берушілер проблемалық оқыту мен жоба әдісі, кейс стади әдістерін пайдаланатындарын белгілеп өтті. Осында айта кету керек, проблемалық оқыту әдістері оқушылардың оқу материалын өз бетінше және жылдам шарлауына, оның маңыздылығын, күрделілігін және алған білімінің басқа білімдерге қатысты қолдану

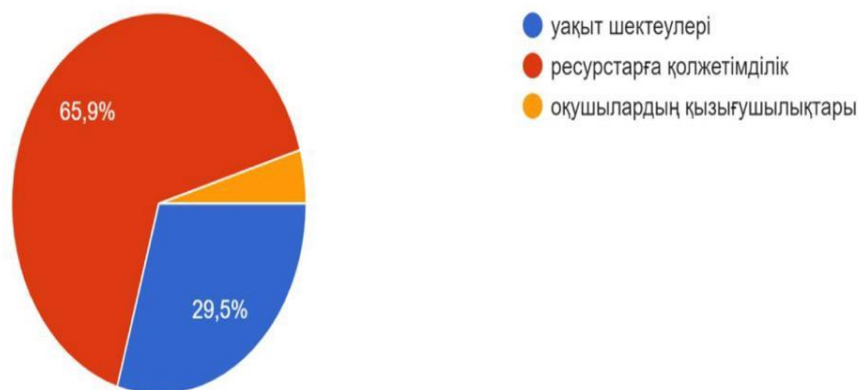
аясын бағалайтындай етіп, ойлауын дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл әдістер әр оқушының жеке деңгейінде шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

2-сұрақта географиялық білім берудегі зерттеу жұмыстарын қолдау үшін қандай технологияны пайдаланатыны анықталды (сурет - 2).

Сурет - 2. Географиялық білім берудегі зерттеу жұмыстарын қолдау үшін пайдаланылатын технология түрлері

2-суретке сәйкес, географиялық білім берудегі зерттеу жұмыстарын қолдау үшін пайдаланылатын технология түрлерін анықтағымыз келді. Пайдаланушылардың 70%-дан көбі Microsoft Office бағдарламасын қолданатыны белгілі болды. Бұл сурет арқылы пайдаланушылардың Microsoft Office бағдарламасын жиі қолданатынын көрдік.

Сурет - 3. Ғылыми-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру кезінде туындайтын қиындықтар

3-сұраққа сәйкес, білім алушылардың ғылыми-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыру кезінде туындайтын негізгі қиындықтарды анықтағымыз келді. Олардың ішінде 65%-дан көбі ресурстарға қолжетімділік нұсқасын белгілеген. Бұл дегеніміз біріншіден, ақпаратқа қол жеткізудің шектеулі болуын атап өтуге болады. Себебі, ақылы журнал жазылымдары немесе ақысыз берілмейтін онлайн дерекқорларға кіру сияқты ақпаратқа қол жеткізудегі шектеулерге байланысты кейбір ресурстар қолжетімді болмауы мүмкін. Екіншіден, кейбір зерттеу түрлері шектеулі қолжетімділікке байланысты қол жетімсіз болуы мүмкін арнайы

жабдыққа немесе зертханаларға қол жеткізуді талап етуі мүмкін. Үшіншіден, кейбір жағдайларда қажетті үлгілерге немесе зерттеуге қатысушыларға қолжетімділік этикалық көзқарастарға, қол жеткізу қиындықтарына немесе басқа факторларға байланысты шектелуі мүмкін. Ал сұралушылардың шамамен 30%-ы уақыт шектеулерінің болатынын белгіледі.

Жақсы көзқараста
Көзқарастары жақсы
Қызығушылықтары жоғары
Қызығушылықтары жақсы
Жақсы қызығушылықпен қарайды
Зерттеу әдістерін ұнатады
Жақсы қарайды

Сурет - 4. Зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру тиімділігі

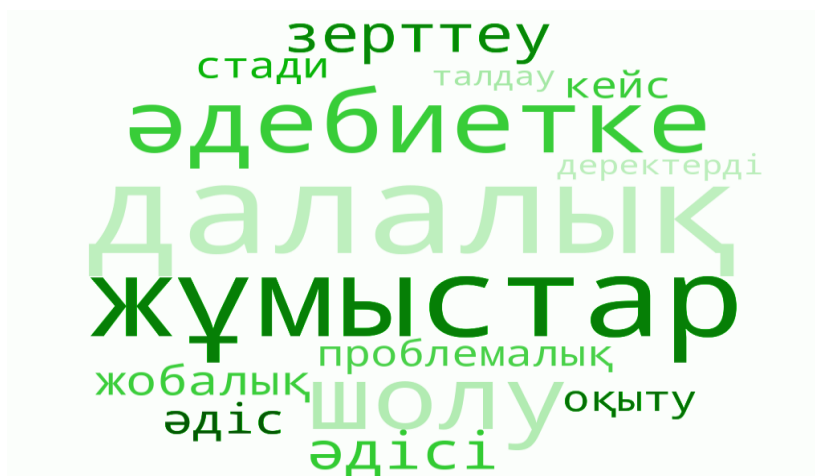
4-ші суретке сәйкес, сыныптағы зерттеу жұмыстарына оқушылар қалай қарайтынын анықтағымыз келді. Сұралушылардың басым көпшілігі сыныпта ұйымдастырылатын зерттеу жұмыстарына оқушылардың көзқарастарын жақсы және жоғары деңгейінде екенін атап өтті.

Интернет желісі
Кітапханаға барамын
Тренингтерге қатысамын
Кітапхана, Интернет желісі, Географиялық карталар
Кітапханадан кітаптар аламын
Семинарларға барамын
Семинарларға қатысамын
Интернет желісі
Географиялық білім беруде ғылыми-зерттеу қызметін тиімді жүзеге асыру үшін тәжірибе жүргізуге арналған құрал жабдықтар мен мұғалімнің көмегі қажет

Сурет - 5. Ғылыми-зерттеу қызметін тиімді жүзеге асыру үшін қажетті қолдау мен ресурстар түрлері

Негізгі мәселе ретінде аталып өткен шектеулерге байланысты, ғылыми-зерттеу қызметін тиімді жүзеге асыру үшін қажетті қолдау мен ресурстар түрлерін білу мақсатында сұрақ қойылған болатын. Жауап нәтижелерін талдауға келетін болсақ, көбінесе интернет желісі мен кітапхана ресурстарына жүгінетіні анықталды. Сонымен қатар тренингтер мен семинарлардың да көмегі болатыны белгілі болды.

Қарастырылған сұрақтарды талдау негізінде сауалнамадан кейінгі тақырыптық талдау әдісін (WordCloud) респонденттердің жауаптарында жиі айтатын негізгі тақырыптарды, ұғымдарды немесе сөз тіркестерін бейнелеу үшін пайдаланылды. Бұл әдіс әр сөздің өлшемі оның пайда болу жиілігіне пропорционал болатын графикалық бейнені жасайды (сурет - 6).

Сурет - 6. Тақырыптық талдау нәтижесі

6-суретке сәйкес, wordcloud әдісі арқылы сауалнама нәтижесінде алынған негізгі тақырыптарды қорытындылауға және кілт сөздерді анықтауға көмектесетін деректерді жинақтау және визуализациялау құралы ретінде пайдаланылды.

Осылайша, зерттеу нәтижелерін талдау бойынша білім алушылардың зерттеу іс-әрекетінің табыстылығын қамтамасыз етуде әр түрлі зерттеу түрлерін жүргізудің маңыздылығын атап өтуге болады. Біріншіден, мұғалім зерттеудің бағыттарын белгілеп, оқушыларға бағыт-бағдар беру арқылы қол жеткізетін нәтижелерін алдын ала болжап білуі керек. Осындай жағдаяттарды зерделеу нәтижесінде оқушылар ғылыми құбылыстар мен ақпараттың өзара байланысын түсінеді. Ғылыми құбылыстарды білу, олардың маңыздылығын түсіну, игерілген білім мен құзыреттіліктердің маңыздылық деңгейін түсіну маңызды. Оқушылардың қиялдары ғылыми-зерттеу іс-әрекетінде белгілі бір нәтижеге жеткенде тұрақтанады. Бұл процесте оқушылардың білімге деген қызығушылықтары мен қажеттіліктері қалыптасады және олар өз кезегінде басқа қызығушылықтар мен қажеттіліктерді тудырады [10]. Осының нәтижесінде оларда ғылыми-зерттеу іс-әрекетіне қажетті құзыреттілік қалыптасады. Оқушылардың ғылыми құбылыстар мен ақпаратты зерделеу нәтижесінде пайда болған танымдық белсенділігі олардың физикалық және ақыл-ой жүктемесін азайтып, оқу материалдарының мазмұнын түсінуді жеңілдетеді. Екіншіден, ғылыми-зерттеу әрекеті зерттеу жағдаяттарын құрудың негізі болып табылады. Бұл үдерісте олардан оқу материалдарының мазмұны бойынша шығармашылықпен жұмыс істеу талап етіледі. Осының нәтижесінде студенттердің жеке іс-әрекеттері туралы шығармашылық ойлау құзыреттілігі қалыптасады [11]. Сонымен қатар, белгілі бір мәселе бойынша зерттеу жүргізген ғалымдардың жұмыс әдістерін салыстырмалы түрде зерттеуіне болады. Өзара әрекеттесу барысында білім алушылар өздері таңдаған ғалымның зерттеу жұмыстарын жүргізудің жолдары мен әдістерін талқылайды. Олар осылайша зерттеудің негіздемесін, оның мәнін, сәттілік пен сәтсіздіктің себептерін егжей-тегжейлі талқылайды және осы тәжірибелерді өздерінің ғылыми-зерттеу қызметінде қолданады. Аталған үдерісте нақты таңдау негізінде теориялық білімге, ғылыми тұжырымдамаларға және ақпаратқа жақындайды. Олар сонымен қатар маңызды және зерттеу барысына қатысы жоқ ғылыми құбылыстарды анықтайды.

Осыдан келе, білім алушылардың ғылыми-зерттеу әрекетін дұрыс ұйымдастыру үшін шағын топтарда жұмыс істеу тиімді екенін атап өту қажет. Бұл арқылы ғылыми-зерттеу қызметінің нәтижелерін талқылау диалог түрінде жүзеге асырылады. Бұл үдерісте ақпарат алмасып, зерттеу нәтижелері туралы өз пікірлерімен бөліседі. Осылайша олар ғылыми құбылыстардың мәнін түсінеді. Олар болашақ зерттеулердің бағытын анықтайды. Бұл үшін олар өздерінің қызмет салаларын анықтайды. Нәтижесінде талдау, жіктеу, жалпылау, танымал ету құзыреттіліктері қалыптасады. Жұмыстың бұл түрі оқу-зерттеу әрекеті деп танылады.

Қорытынды. Жалпы, зерттеу нәтижелері географияны оқыту барысында заманауи білім беру технологиялары мен оқыту әдістеріне көшу қажеттілігін көрсетеді. Білім алушыларға өздерін зерттеушілер ретінде сезінуге және материалды сәтті игеруге және географиялық мәселелерді талдауға қажетті дағдылардың барлық спектрін дамытуға мүмкіндік беретін оқытудағы ғылыми-зерттеу жұмыстарының маңыздылығына ерекше назар аударылады. Сонымен қатар, мақала әртүрлі ақпарат көздері мен оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, зерттеу жұмысын ұйымдастырудың маңыздылығын көрсетеді. Бұл тәсіл тақырыпты тереңірек түсінуге ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар студенттердің сыни ойлауы мен аналитикалық қабілеттерін дамытады. Осылайша, мақалада жүргізілген талдау нәтижелері географияны оқыту үдерісінде білім алушылардың ғылыми зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастыру өзекті бола беретіні және тағы да зерттеуді қажет ететінін көрсетті. Сондай-ақ, ғылыми-зерттеу іс-әрекеттері ақылы білім алушылар білім деңгейін көтеріп қана қоймай, өзін-өзі тәрбиелеуге және өзін-өзі дамытуға, шешім қабылдауға сонымен қатар жаңа ғылыми жобалар мен бағыттарды құра алады. Бір жағынан географияны оқыту үдерісінде ғылыми зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастыруда бірқатар кедергілер болғанымен, екінші жағынан географияны оқыту үдерісінде электронды басылымдарды, мәліметтер қорын, бейне-аудио материалдарды, ақпараттарды пайдалана отырып, компьютерлік технологиялардың көмегін қолдану қажет.

Қорытындылай келе, білім алушылардың ғылыми зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастыру әдістерін талдау арқылы оқыту үдерісінің тиімділігін арттыруда оң әсер етуі мүмкін. Ғылыми зерттеу іс-әрекеттері оқушыларды талдау, жинақтау, салыстыру, жалпылау, себеп-салдар байланысын орнату, карта, сызбаларды оқу, әртүрлі көрнекі құралдармен жұмыс жасау сияқты оқыту әдістерін үйретуге көмектеседі. Сонымен қатар, географияны оқытуда зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастыру, табиғатты, қоғамды және олардың өзара әрекеттесуін түсінуге көмектеседі. Білім беру үдерісінде мүдделі тұлға білім алушылардың талаптарына жауап беретін сенімді географиялық білім беру жүйесін құруды мақсат етуі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 03 сәуірдегі № 115 Бұйрығы [Электронды ресурс]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1300008424>

2. Қуандықова Э.Қ., Карбаева Ш.Ш., Зиявдинова А.Қ. Географияны оқытуда практикаға -бағдарлау әдістемесі. Научный журнал «Вестник НАН РК», 2022. №6, 130–140 с. URL: <https://doi.org/10.32014/2022.2518-1467.396>

3. Эльконин Д.Б. О структуре учебной деятельности / Д.Б. Эльконин // Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 1989. — 560

4. Shcherbatykh S.V., Almazova I.G., Gerasimova E.N., Zakharova M.A., Kaprachova I.A., Podaeva N.G., Trofimova E.I., Shcherbatykh L.N. Organization of Educational and Research Activities of Educational Process Subjects as a Condition for Solving Pressing Problems of Rural Schools. URL: [link]

5. Лебедева О.В. Методическая подготовка учителя к реализации ФГОС / О.В. Лебедева // Нижегородское образование. – 2013. № 3. – С. 58-62
6. Талызина Н.Ф. Формирование познавательной деятельности учащихся / Н.Ф. Талызина // М.: Педагогика. – 1983. – 96 с.
7. Савенков А.И. Психологические основы исследовательского обучения школьников / А.И. Савенков // Физика: проблемы воспитания. – 2007. – № 3. – С. 14-24
8. Обухов А.С. Исследовательская позиция и исследовательская деятельность: что и как развивать? / А.С. Обухов // Исследовательская работа школьников. 2003. – № 4. с. 18-23.
9. Осмоловская И.М. Дидактические идеи М.Н. Скаткина и их развитие / И.М. Осмоловская [Электронный ресурс]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/didakticheskie-idei-m-n-skatkina-i-ih-razvitie/viewer> (Дата обращения: 14.02.2024). С. 55-61
10. Pankina S.I., Amineva E.H., Lyutikov M.N., Shushuka E.N. Organization of research activities of first-year students in a maritime university // SHS Web of Conferences, 164, 00084 (2023) URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202316400084>
11. Семенов А.А., Яцкий А.С., Панфилова Л.В., Павловский В.А. Организация учебно-исследовательской деятельности учащихся биоэкологической // Самарский научный вестник. 2018. Т. 7, № 4 (25). DOI 10.24411/2309-4370-2018-14312

References:

1. Zhalpy bilim beru uymdaryna arnalghan zhalpy bilim beretin panderdin, tandau kursytarynyn, jane fakultativterdin ulgilik oku bagdarlamalaryn bekitu turaly» Q.R Bilim jane gylm ministrinin 2013 jylgy 03 sauirdegi № 115 Buirygy [Elektronnyy resurs]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1300008424>
2. Kuandykova E., Karbaeva Sh., Ziyavdinova A. Methodology of orientation to practice in teaching geography. Scientific journal "Vestnik NAN RK", 2022. No. 6, 130–140 p. URL: <https://doi.org/10.32014/2022.2518-1467.396>
3. Elkonin D.B. O strukture uchebnoy deyatel'nosti / D.B. Elkonin // Izbrannyye psikhologicheskiye trudy. M.: Pedagogika, 1989. — 560
4. Shcherbatykh S.V., Almazova I.G., Gerasimova E.N., Zakharova M.A., Kaprachova I.A., Podaeva N.G., Trofimova E.I., Shcherbatykh L.N. Organization of Educational and Research Activities of Educational Process Subjects as a Condition for Solving Pressing Problems of Rural Schools. URL: [link]
5. Lebedeva O.V. Metodicheskaya podgotovka uchitelya k realizatsii FGOS / O.V. Lebedeva // Nizhegorodskoe obrazovanie. – 2013. № 3. – S. 58-62.
6. Talyzina N.F. Formirovanie poznatel'noy deyatel'nosti uchashchikhsya / N.F. Talyzina // M.: Pedagogika. – 1983. – 96 s.
7. Savenkov A.I. Psikhologicheskiye osnovy issledovatel'skogo obucheniya shkolnikov / A.I. Savenkov // Fizika: problemy vospitaniya. – 2007. – № 3. – S. 14-24.
8. Obukhov A.S. Issledovatel'skaya pozitsiya i issledovatel'skaya deyatel'nost: chto i kak razvivat'? / A.S. Obukhov // Issledovatel'skaya rabota shkolnikov. 2003. – № 4. s. 18-23.
9. Osmolovskaya I.M. Didakticheskiye idei M.N. Skatkina i ikh razvitie / I.M. Osmolovskaya [Elektronnyy resurs]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/didakticheskiye-idei-m-n-skatkina-i-ih-razvitie/viewer> (Data obrashcheniya: 14.02.2024). S. 55-61
10. Pankina S.I., Amineva E.H., Lyutikov M.N., Shushuka E.N. Organization of research activities of first-year students in a maritime university // SHS Web of Conferences, 164, 00084 (2023) URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202316400084>
11. Semenov A.A., Yaitsky A.S., Panfilova L.V., Pavlovsky V.A. Organization of educational and research activities of bioecological students // Samara Scientific Bulletin. 2018. Vol. 7, No. 4 (25). DOI 10.24411/2309-4370-2018-14312